

BILINMEYEN YONLERIYLE

ŞEVKET SÜREYYA HYDEMİR

HALİL İBRAHİM GÖKTÜRK

Bilinmeyen
Yönleriyle

Şevket Süreyya Aydemir

YAŞAMI — GÖRÜŞLERİ — ESERLERİ

Y a z a n

Halil İbrahim Göktürk

1977

NOT :

Bu kitap, kişleri ve olayları ne övmek ve ne de yermek için yazılmıştır. Ancak kendince ve görebildiğince bazı gerçekleri olduğu gibi yansıtmaya uğraşır. Eğer onlar, hakikatı aramayı arzulayan okuyucusunda bir şeyler uyardırmaya yarayabilirse: Ödevini yapmış demektir. Yeterli sayılır. Özellikle, kitabın hazırlanıp yayınlanmasında dileği, emeği veya yardımlarıyla katkılarını esirgemeyen insan kardeşlerine şükranlar sunulur.

Ö N S Ö Z

Şevket Süreyya Aydemir Hakkında

1932 yılında Ankara'ya gelmiştim. «Atatürk ve Türk Devrimi» üzerine belge ve bilgi toplayacaktım. Lise sınıf arkadaşlarımdan biri Şevket Süreyya ile görüşmemi önerdi. O sıralarda ticaret okulu müdürü idi. Okula gittim. Tanışmamız böyle başlamış oldu.

Onunla bu ilk görüşmemizden aklımda kalan ve zamanla silinmeyen tek şey, konuşmaya başlarken yüzünde tatlı bir gülümsemenin belirmesi olmuştur. Aradan çok yıllar geçtikten sonra, bir gün kendisine konuşmasına bu biçimde başlamasının bir nedeni olup olmadığını sordum. «Bilmem, farkında bile değilim.» Sonra biraz düşündü ve ekledi: «Kim bilir belki de hayatta çok acı çekmiş olmandandır.»

Şevket Süreyya ile dostluğum 1960 yılından sonra başlar. Yuvarlak hesap ile 30 yıl onu görmemişim. Bütün yazarların okuyucularından habersiz oldukları gibi o da benden habersizdi. Ben ise, nerde bulunursam bulunayım onu, yayınlarından izlemiştim. Öyle ki, dostluğumuz başladığı zaman onunla kimi konularda fikirsel ilişkiler kuracak düzeyde bir hazırlığım vardı. İkimizin ortak ilgisini çeken, üzerinde sık sık tartışmalar yaptığımız başlıca konular şunlardı: Atatürk ve Türk Devrimi, İnönü ve çok partili rejim, İttihat ve Terakki Partisi ve Enver Paşa.

Atatürk konusuna merak sardırmasının, onun bir biyografisini yazmak amacı ile olabileceğini başlangıçta düşünmemiştim. Hattâ «Tek Adam»ın önsözünde de işaret ettiği gibi, kimi arkadaşlar arasında düzenlenen seminer biçimindeki tartışmalar bile beni büyük tasarısı üzerine uyarmamıştı. Bir gün ansızın, Atatürk üzerine yazmış olduğum yapıtın birinci cildinin tamamlandığını söyledi; Buna «Tek Adam» adını vermek istediğini ve bu husustaki düşüncelerimi sordu. Sonradan öğrendiğime göre başka arkadaşlara da sormuş. «Tek Adam»ın önsözün-

de, yapıtın karakteri ve amacı şu satırlarla anlatılmıştır: «... tek adam sadece bir tarih değildir, bir belgeler kitabı, bir kronoloji denemesi de değildir. Ama tarihe, belgelere ve kronolojiye sadakatle bağlı kalmaya çalışan ve Mustafa Kemal'in hikâyesini mümkün olduğu kadar tam ve toplu olarak vermek isteyen, her evde, herkesin her zaman el atabileceği bir kitaplık eseridir.»

Atatürk konusunda, yabancı dillerde yayınlandıkları bilinen yapıtların sayısı 1338 dir. Türkçe eserlerin sayısı ise bunun birkaç katıdır. Benim okuyabildiğim eserler arasında Şevket Süreyya'nın eseri, yukarıda belirtilen doğrultuda amacına ulaşmış tek eserdir. Bu düşüncemi birgün kendisine söylediğim vakit gözlerini başka tarafa çevirdi, konuşmamızın mecrasını da derhal değiştirdi. Birçok meziyetleri arasında, sırası gelmişken burada, özellikle, hoşgörülüğünü, nezaketini ve alçakgönüllüğünü söylemeliyim. Bu son hususta kişisel bir belge olarak, bana 10.XI.1961 tarihinde imzalayarak vermek lütfunda bulunduğu «Tek Adam»ı süsleyen şu satırları gösterebilirim: «Hocam, her öğrenci ancak öğrenebildiğini verir. Hoş gör.»

Şevket Süreyya'nın «İkinci Adam» üzerine çalışmaları ile ilgili bir hatıram da var. İnönü'yü yakından tanıyordum. İkinci Cihan Savaşından bu yana, çeşitli nedenlerle ve kimi kez kendisi ile başbaşa görüşmek fırsatı çıkmıştı. Onun önerisiyle ve onun kontenjanından birkaç defa, kısa sürelerle C.H.P.'sinde görev almıştım. Şevket Süreyya bunu biliyordu. Bildiğinden ötürü de bu konularda sık sık bana sorular sorardı. Birgün memleketimizde Atatürk'ün istediği anlamda bir siyasal parti bulunup bulunmadığını tartışmıştık. Ben böyle bir partinin bulunmadığını öne sürmüştüm. En eski siyasal parti olan Halk Partisinin bile bir hana benzediğini, İnönü'nün de orada hancı durumunda bulunduğunu anlatmaya kalkmıştım. Bu görüşmemizin aramızda kalacağına kesin olarak inanıyordum. Oysa «İkinci Adama»'nın 25 - 26 ncı sahifelerinde «Bir Hancı ve Yolcu Hikâyesi» başlığı ile yansıtılmış olduğunu görünce şaşırardım. İnönü'de şaşırması olmalı ki, ilk rastlaşmamızda kulağımı çekti. Buna neden olduğu için Şevket Süreyya'ya şikâyet etmeye kalkışınca, sözümü bitirmeye fırsat vermeden : — «Sen şükr et; konuştuklarımızın hepsini yazmadım» diyerek işin içinden çıktı.

Onu son kez, geçen yıl, Kasım ayında gördüm. Atatürk'ün ölüm yıldönümünde birer konferans vermek üzere, Baro Başkanı Sayın Avukat Cengiz İlhan tarafından İzmir'e davet edilmiştik. Efes Otelinde kalıyorduk. Konuşmalarımızın merkezi, her zamanki gibi, Atatürk ve Türk Devrimi idi. 10 Kasım günü konferanslarımızı verdik. Bunlar İzmir Barosu tarafından Sayın İlhan Cengiz'in bir sunuş yazısı ile «Günümüzde Atatürk ve Atatürkçülük» başlığı altında yayımlandı. Öyle sanıyorum ki,

Şevket Süreyya, İzmir'de Atatürk üzerine son konferansını vermiştir. Dinleyicilere seslendikten sonra, konuya girmek için işte söyledikleri : «Atatürk yalnız bizim ülkemizin ve tarihimizin değil, çağın üstün ve unutulmaz bir insanıdır. Yalnız bizim ülkemize değil, çağımıza yeni değerler getirmiş, yeni ufuklar açmış bir evlâd olarak, bütün insanlığın malıdır... Evet, bir milletin çağ ötesinde bir kahramanı olduğu için, onunla övünerek ve başımız yukarıda konuşabiliriz.»

Şevket'in konferansını bitirişi de ilginçtir: «Atatürk bir fenomendi... Fakat biz onu bugün demagojiye sürüklemiştir. Kolay inkâr edil hale getirmiştir. Resimlerini indiriyorlar, heykellerini taşıyorlar. Anadolu'nun iç bölgelerinde Atatürk aleyhine yapılan yayınlar sahiplerini zengin etmektedir.»

Şevket, Atatürk'e karşıt akımı cehalete bağlamaktadır. Cehaletin ölü değerlerle beslendiği için «hiçbir şey vadetmediğini, hiçbir müessesese getirmediğini» işaret ettikten sonra onun muzaffer olamayacağını, mutlaka ezileceğini söyleyerek sözlerini bitirmektedir.

Şevket'i, Atatürk'e ve Atatürkçülüğe bağlayan fikir nedenlerinin yanında bir kişisel neden bulunduğu da bilinmektedir. Ankara'da Ticaret Okulunun müdürlüğünü yaptığı bir sırada (Ocak 1933) Atatürk, okulu ziyaret etmiş ve memnunluğunu şu demeç ile belirtmişti :

«Gördüklerim yüreğimi sevinç ve büyük umutla doldurdu... Kıymet ve kudretini canlı eseriyle göstermiş bulunan müdür Şevket Süreyya Bey'i takdir eder ve kendisinin daha geniş çalışma eserlerini iftiharla göreceğime olan inancı beyan ederim.»

Şevket Süreyya'nın, Atatürk üzerine yaptığı konuşmalarda ve özellikle «Tek Adam» adlı eserini meydana getirmesinde 1933'de, yukarıda kendisi için söylenmiş olan sözlerin etkisini görmemezlikten gelmek mümkün mü?

Şevket Süreyya'nın sonsuz yolculuğuna çıktığı gün memleket dışında bulunuyordum. Birgün sonra Ankara'ya döndüm. Evimde beni karşılayanların yüzlerinde sevinçli gölgelendiren keder izleri gördüm. Şaşkırdım. Titretici gerçeği işitince sarsıldım. Ne diyeceğimi bilemedim. Bugün ancak şunu diyebilirim: Çalışkanlığın, medeni cesaretin ve iyimserliğin yurdumuzda, sayısı az, gelmiş geçmiş, adamlarındandı. O, sonsuzluktaki yolculuğunda yüreye dursun. İnsanı insan yapan düşünceleleriyle aramızda kalacaktır. Bu kadarı, dünyaya gelip gitmiş olmaya değer mi?

Ord. Prof.
Enver Ziya KARAL

